

UNITÁRIUS ÉLET

XLVIII. évfolyam 1. szám

1994. január

Újévi pásztorlevél

*„Boldogok az irgalmasok: mert ők irgalmasságot nyernek”
Máté 5,7.*

Kedves Atyámfiai!
Unitárius testvéreim!

A „Hegyi beszéd” kilenc tétele közül, újév napján, e mai istentiszteleten az ötödiket szólaltatom meg előttetek, kedves Unitárius Testvéreim! Teszem ezt azért, mert a Makarizmák, a boldogságról szóló jézusi tanításoknak ez az ötödik szakasza különleges híradással szól hozzánk. Természetesen a Hegyi beszéd mind a kilenc tétele hozzánk szól, érettünk és számunkra adatott, de ez az ötödik tétel egészen sajátos módon közelíti meg egyéni életünket. Hangsúlyozom: egyéni, személyes voltunkban és öntudatos tevékenységünkben foglal el igen-igen jelentős helyet!

Arra utal ugyanis, hogy *ami tőlünk indul el, az visszaérkezik hozzánk!* „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek!” Tehát igen megszívlelendő figyelmeztetés rejlik ebben a jézusi tanításban – megállapításban, – éppen ezért izlelgetnünk, forgatnunk kell szívünkben, lelkünkben és értelmünkben, különösképpen pedig tudatos tevékenységünkben.

Azt a nagy igazságot fogalmazza meg ugyanis ez a rövid megállapítás: „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek”, hogy ha adunk, akkor bizonyosak lehetünk afelől, hogy kapunk. Ha tehát könyörülő vagyok, ha megbocsátó és megértő vagyok, ha szívem melegével, jószándékával és segítőkészségével odahajolok embertársamhoz, – ha tehát irgalmas vagyok, – én is könyörületet, megbocsátást, megértést, szívmelegséget, jószándékot, segítséget, egyszóval irgalmasságot kapok viszonzásképpen csérébe. Nagyon fontos megállapítása ez az Úr Jézusnak, hogy ti. „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek”!

Ettől függ ugyanis az emberiség együttélése ezen a földön. Vagyis, ami kiáramlik abból a mérhetetlen „tenger-

ből”, amit vagy akit embernek, saját lelkünknek, bensőnknek nevezünk, tartunk és ismerünk, az vissza is áramlik ebbe a tengerbe, vagyis saját emberségünkbe. Nem mellékes tehát, hogy miként élünk, érzünk, gondolkodunk és cselekszünk. Fontos, hogy mértéket vegyünk, mégpedig Jézustól. Ő ugyanis a mi életünknek zsinórmértéke, az Ő követése által irgalmasok és megbocsátók tudunk lenni; Istennek, a mi mennyei Atyánknek jóra való segedelme megadatik a mi számunkra.

Kedves Atyámfiai! Ebben az új esztendőben törekedjünk Istennek tetsző életet élni. Az együttimádkozás hajlékában, templomainkban épüljünk mind lelkiekben, mind testiekben. Soha se feledjük el azt, hogy külön-külön mindenikünk nagy felelősséget hordoz magyarságunkért, a határokon belüliekért és az azokon kívül rekedtekért. Kétszer is meg kell gondolnunk, hogy miként szólunk. Szavainak, mondanivalónknak mindig legyen igazságtartalma. És legyen bennünk állhatatosság a jónak és az igaznak képviselésében.

Ismétlem: „Boldogok az irgalmasok: mert ők irgalmasságot nyernek”! Gyarapítsuk magunkban a jót és az igazat, hogy legyen miből adnunk másoknak, – bizony-bizony mondom: visszakapjuk kamatostul.

Adjon a jó Isten mindannyiunknak boldog új esztendőt!

Atyafiságos tisztelettel és szeretettel

Bencze Márton
püspökhelyettes

Budapest, 1994. január 1-én.

Újévi pásztorlevél

Szeretett Híveim!

Isten iránti mély, tiszta hálaadással mondhatjuk el, hogy egyházunk élete az elmúlt esztendőben öröndetes eseményekben nagyon gazdag volt. Január 13-án ünnepélyes zsinatot tartottunk tordai egyházközségünkben az 1568., 425 esztendővel ezelőtti országgyűlés történeti jelentőségű határozatának az emlékére, amely minden más európai országot messze megelőzve, a lelkiismereti és vallásszabadságot törvénybe iktatta. Később a nagy esemény emlékére az Erdélyi Múzeum Egyesület és a Demokrata Szövetség közös rendezésében az országgyűlés színhelyén két-két református és katolikus püspök, a szász és magyar evangélikus, valamint unitárius püspökök részvételével ökumenikus istentiszteleten vettünk részt. A nevezetes évfordulót október folyamán a magyarországi unitárius testvéregyház is megrendezte, amelyen teológiai tanáraink előadásokat tartottak.

A másik nagyszerű ünnepségen, a székelykeresztúri középiskolánk 200 éves évfordulóján, valamint az 1588-ban végbement pécsi hitvita emlékére elhelyezett emléktábla felavatásán is nagy örömmel vettünk részt. Szeptember 15. is egyházunk nagy jelentőségű napja volt, amikor mindkét, 1948-ban államosított középiskolánkban az unitárius IX. osztály megnyílt.

Vannak azonban egyházunk múlt évi történetének kevésbé öröndetes eseményei is. Egyik nagy problémánk abban áll, hogy nagyon sok üres egyházközségünk van. Bár a nagy történelmi változás után fiú és lány hallgatóink száma jelentősen megnövekedett, mégis még legalább másfél évet várnunk kell, amíg teológiai ifjaink az öt év elteltével az egyház rendelkezésére állhatnak, és gyülekezeteinkben a lelkészi állásoknak legalább egy részét betölthetjük. Két legidősebb lelkésztestvérünktől kellett végső búcsút vennünk, és ami megdöbbentő, nemrég egyik legkiválóbb, élete teljében állott lelkészünk koporsója mellett kellett megállanunk; több, betegség miatt nyugdíjba vonult lelkészünk szolgálatáról le kellett mondanunk.

Kedves Atyámfiai, Testvéreim! Nehéz, megpróbáló időben élünk. A nap nap után növekvő infláció súlyos időszakban egyházközségeinknek és híveinknek az egyre bizonytalanabbá váló körülmények között is meg kell találniuk a további fennmaradás feltétlen lehetőségét. A kilátástalanság, csüggedés, lemondás hangulatának mindennapi életünkben semmi körülmények között eluralkodnia nem szabad.

Újesztendő reggelén hangzik minden hívünk felé az evangélium áldott felhívása: „Ti választott nemzetség, megtartásra való nép vagytok.” Nektek lelki házzá, az építők által a több mint négy évszázad folyamán megvetett szegletköhöz méltókká kell magasztosulnotok. A jézusi evangélium minden hívő unitárius ember felé hangzó, mind a mai napig érvényes és kötelező feltétlen parancs, és ahhoz életetek utolsó leheletéig hűségeseeknek kell bizonyulnotok. Ez volt egyházunk viszontagságos történelmében és a legutolsó négy évtized élet-halál küzdelmében a fennmaradás egyedüli útja, és az maradt mind a mai napig.

Pál apostolnak Jézus szellemében megfogant üzenete és biztatása szerint „övezzétek azért körül derekatokat igazlelkűséggel, öltözzetek az igazság mellvasába, saruzzátok fel lábaitokat a békesség evangéliumának készségével; mindezekhez vegyétek fel a megingathatatlan hitet, és imádkozzatok a Lélek által”- és a gondviselő Isten áldása veletek lesz.

Egyházainknak és népünknek a válság időszakában egységes, szent közösséggé kell válnia. Egymás terhét hordozva, becsülettel dolgozva és áhítatos lélekkel imádkozva, a szebb, igazságosabb közösségi és egyéni élet fokozatos megvalósulásába vetett hitünket, minden látszat ellenére, szent örökségképpen, rendületlenül, töretlenül meg kell őriznünk. Testvéregyházainkkal és haladó szellemű szervezeteinkkel evangéliumi lelkülettel szent közösségben együttműködve, legelemibb jogaink érvényesüléséért, egyházaink jövőjét biztosító, jogtalanul elvett javaink visszaszerzéséért fáradhatatlan következetességgel tovább kell küzdenünk.

Kérjük gondviselő Istenünket, hogy nemes céljaink megvalósításában segítsen és áldjon meg mindnyájunkat szent, éltető, boldogító áldásával.

Gyülekezeteinknek, lelkészeinknek, világi vezetőinknek, a keblitanács tagjainak, gondnokainknak, buzgó híveinknek és minden békeszerető, önmagából a jóság és szeretet lelkületét árasztó embernek szerte a világon békés, áldott Újesztendőt kívánok.

Atyafiság üdvözlettel és főpásztori szeretettel:

Dr. Kovács Lajos
püspök

Kolozsvár, 1994. január 1.

Felnőtt hitoktatás II.

A HIT

A hit az élet vize. A Bibliából, mint forrásból ered. Mozgásban tartja az ellélektelenedő életet.

Teológusok is vannak, akik a hitet összekeverik a vallással, pedig annak csak egy alapvető eleme. Pál apostol felsorolásában még nem is a legnagyobb. (1.Kor.13:13.) Az alap, amire épül: a reménység. A reményelt dolgok valósága. Az építmény mennyezete, tetőszerkezete a szeretet. A vallás három alapeleme között a legnagyobb. (Róm. 5:2-5.) Emelkedő sorrendet alkot a felsorolás.

A vallás csak a hit és a szeretet kultuszát építette ki. A reménykedést mintha magától működő adottságunknak te-

kintené. A vallást olykor egyszerűen csak a hit alternatív megnevezéseként használják. Egy újabb nevének, ami nem jelent mást, mint változatosságot. Valójában pedig a hitet is magába foglaló, szélesebb kört ölel fel. Benne a hit mellett minden öntudatosan vállalt, védett és becsült lelki adottságunk együtt működik. Sok olyan dolgot foglal magába, ami nincs benne a hitben.

A (hit)vallás elsődleges jelentése a különféle tanítások háborúskodásának az emlékét őrzi. Egyikük melletti harcos állásfoglalást, színvallást, elkötelezést tükröz. De jelentésében benne van a kilencedik parancsolat követelése is. Lelkiismeret szerinti tanúvallomás Isten és a világ ítélőszéke előtt.

A hit fogalma az elfogadást, a nem kételkedést meríti ki. De a hit is sokkal többre való, annál, amit elsődlegesen jelent. Nevében is tartalmazza az elkötelezett hűséget az uralkodó Fenség, a látható és láthatatlan világ Ura és Istene iránt.

A hitet nemcsak a vallással, hanem a hiszékenységgel, a hiedelmekkel is egybemossák. Ezt kizárni csak úgy tudjuk eredményesen, ha felmutatjuk azt a hasonlóságot, amire alapozzák. A hit és a hiedelem egyaránt jelképek sokaságát veszi igénybe. Költői művekké nő ki mind a kettő. De addig, amíg a hit a láthatatlan világ valóságát mutatja be költészetével, a hiedelem eltávolít a valóságtól, és félrevezet. Történelmileg bizonyítható tapasztalat, hogy a hit a hívőt segíti, míg a hiedelem meggátolja a hiszékeny embert a valósághoz való alkalmazkodásban.

A hit hiedelemként való elítélésére mindig tettek többé-kevésbé eredményes erőfeszítéseket. Eljutottak vele a közérdeklődés elsorvasztásáig, sőt a hatalmi hitüldözésig is. De a huszadik század javarésze se volt elég a hit kiirtásához.

Eljutottak vele addig, hogy maga a teológia is elbizonytalanodott a hit és a hiedelem megkülönböztetésében addig, hogy gyermeki együgyűségnek láttatta a Biblia költészetét. A teológia ma is komoly erőfeszítéseket tesz az örökérvényű igazság kiszűrésére a csodák és egyéb tudo-

mánytalanságok tömkelegéből, abban a meggyőződésben, hogy ez egy elkerülhetetlen szükségesség, hogy ez a kor követelménye.

A maga szempontjából ebben a teológiának igazat kell adnunk. De határozottan kell állítanom, hogy elhárítandó, elprózással világunkon többet segít, ha ezt enyhíteni tudjuk, ha arra fordítjuk az erőfeszítéseinket, hogy a hit látható testeként, érthető szemléltetéseként fogjuk fel a mitológiát, mint a hit természetes közegét. Ha a hitigazság meseszerű megfogalmazásáról tiszta lelkiismerettel tudjuk vallani, hogy a legjobb és a legszebb út, melyen Isten igaz ismeretére juthatunk. Ha nem nézünk görbe szemmel az evangélistára, aki gyermekies képet festett Jézusról, hanem magunkban is felismerjük a gyermeket, és az Evangéliumban a költészetet, ami világvallássá tette a kereszténységet. Az evangélistában felismerjük a génuszt, aki a történelmi Jézusról tudott beszélni, miközben üzenetét is érzékeltetni tudta. Ha felismerjük az Evangélium műfajában és stílusában azt a felülmúlhatatlan erőt, hogy az olvasót az elragadtatás állapotába képes emelni, melyben lelke az üzenettel azonosulni tud.

Ez az azonosulás a hit, a tiszta szívűek kincse, Istennek magát az életet jelentő ajándéka a lelkiismeretünkben.

Nyitrai Levente

DR. ANTALL JÓZSEF 1932–1993

Dr. Antall József, Magyarország miniszterelnöke, 1993. december 12-én, vasárnap 17 óra 15 perckor elhunyt. A hírt Boros Péter megbízott miniszterelnök-belügyminiszter jelenti be az ország népének. A döbbenetes hír hamar szárnyra kelt s tudomást szerzett róla az egész világ.

Itthon egyházi és világi intézmények, de külön-külön az egyes emberek milliói is mélyen átérzik a miniszterelnök halálának megmászhatatlan tényét. Szinte néma csend lesz az egész országban. A kezek valóságosan vagy jelképesen imádságra kulcsolódnak, s így fohászkodnak-fohászkodunk a mindenség Urához, teremő és megtartó jó Atyánkhoz; azzal a határozott könyörgéssel, hogy a jó Isten fogadja magához néhai nagynevű miniszterelnökünk lelkét, gazdag szellemét, fogadja magához az Ő irgalmas szeretetével. Gazdag lelki-szellemi értékek hordozója volt dr. Antall József. Ennek forrása felfedezhető már a családi otthonban, gyarapodása a felsőfokú intézményekben tovább mélyül és gazdagodik. 1955–1959 között az Eötvös József Gimnázium ez időbeni egyik osztályának az osztályfőnöke is. Egyik osztályfőnöki órán az „iskolai faliújság-verseny” címen előadta „a brit gyarmatbirodalom történetét”, hogy ebből megértsék diákjai a történelem logikáját és a történész ítéletét. Elámulva hallgatták diákjai, mocsanásnyi zaj sem zavarta meg az előadást. Lenyűgöző volt.

Istenben bízó, hívő lelkületű ember volt Magyarország elhunyt miniszterelnöke. A keresztény kultúra alapépítményén lett naggyá Európa, s ez a szellemiség vált uralkodóvá az egész világon. Magyarország ehhez az Európát teljességgel átható kultúrához kapcsolódik – hirdette dr. Antall József miniszterelnök. Erre hazánknak minden esélye megvan. Garancia erre az ezer éves múlt, mely a magyarság számára termékeny évszázadokat hozott, olyan kiteljesedőben lévő életformát és tartalmat, amelyre ma a józan magyar politika építkézhetik.

Mi, magyar unitáriusok, abban a lelki és szellemi egységben, amely Kolozsvár, Déva és Budapest egymásmelletteiségét jelenti, a legutóbbi időkben dr. Antall József miniszterelnök fi-

gyelmének központjába kerültünk. Megnyilatkozásában, valamint a címünkre és illetékes minisztériumok részére megküldött levelében az 1568. évi vízkereszt országgyűlés (jan. 6–13.) határozatát a tolerancia jegyében, miszerint a hit Isten ajándéka, ezért hitéért senkit üldözni nem szabad”, olyan korszerűnek és ma is érvényesnek-követendőnek minősítette, amelyre a mai kor gyermeke is feltekint. Ennek megfelelően a Magyar Unitárius Egyházat történelmi egyháznak minősítette. Ezt mi eddig is evidenciának tekintettük, s örvendünk, hogy dr. Antall József is így látta. Mint ahogy így látta Göncz Árpád köztársasági elnök úr is, midőn jelenlétében a Buffaló-i Öregdiákok Egyesülete a Bp. V. Nagy Ignác utcai épületünk falán az 1568. évi tordai országgyűlés határozatát rögzítő emléktáblát elhelyezte, velünk egyetértésben. Ezen az emléktábla-avatáson jelen volt az Amerikai Egyesült Államok nagykövete is, unitárius feleségével együtt.

A Magyarországi Unitárius Egyház részéről dec. 17-én, pénteken 10–12 óra között Bencze Márton püspökhelyettes-egyházi elnök és dr. Lőrincz Ernő főgondnokhelyettes (a gyöngéledő Bartók Béla főgondnok képviselőjében is) lerótták őszinte tiszteletüket és megbecsülésüket a Parlament kupolacsarnokában dr. Antall József ravatala előtt. A temetés napján, december 18-án, szombaton, résztvettünk a Parlament előtti gyászünnepségen, valamint a gyászoló százazrek menetében a Kerepesi úti temető díszsírhelyéig. E szertartáson a kolozsvári unitárius püspök – Dr. Kovács Lajos – képviselőjében dr. Szabó Árpád rektor, Mikó Lőrinc előadótanácsos és Farkas Dénes lelkész atyánkfia is részt vett.

Dr. Antall József úgy búcsúzott magyar népétől, a földkerekség sok-sok vezető politikusától, mint ahogy ezt tette az öreg Toldi Miklós Lajos király előtt, akinek utolsó szavai a megbékélést és megbocsátást sugallták. Nyugodjék csendesen, – lelkét fogadja magához az Úr az Ő mindenütt jelenvaló világában. Minket pedig ajándékozzon meg az Ő méltó utódjával.

Bencze Márton

Egy vándorzászlóról

Egy nyolcvan éves fénykép másolatát mutatjuk be a t. olvasónak. A volt kolozsvári Unitárius Főgimnázium udvarán vették fel 1914 tavaszán. A Főgimnázium 15 tagú sportcsapatát láthatjuk rajta, meg egy zászlót. Egy vándorzászlót.

A zászlót a szintén csak volt Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club alapította abból a célból, hogy a három kolozsvári felekezeti főgimnázium és az állami tanítóképző csapatai évente vetélkedjenek érte minél több sportágban.

Az egyetlen még életben levő csapattag, a 98. évében járó dr. Szász Mihály, volt magas beosztású bírósági tanácselnök, unitárius közösségünk tisztos tagja bocsátotta a képet rendelkezésünkre. Elmondása szerint, nagyszerű vetélkedés keretében az Unitárius Főgimnázium versenyzői a próbák úgyszólván minden számban győzelmet arattak, megszerezvén a KEAC vándorzászlóját. Volt a megmérettetésen többféle csapatverseny: szabadgyakorlatok, labdajátékok, szergyakorlatok, vívás és atlétikai számok. Az egyéni győztesek közül dr. Szász Mihály név szerint említette Patkfalvi Károlyt, a súlydobás, Útő Endrét, a magasugrás nyertesét, Nagy Mártont, aki – emlékezete szerint – füzessgyarmati fiú volt, és Murvay Árpádot, ki nemcsak az iskolai, hanem – középiskolás létére – az egyetemi labdarúgócsapatnak is a kapuvédője volt. Szász dr. maga a szertornában tűnt ki e versenyen. Egyébként, más alkalmakkor, a rúdugrásban ért el, akkori mértékkel mérve, kimagasló eredményeket. A többi csapattárs nevét – sajnos – már nem idézte meg az emlékezet.

Az ülők sorában, jobbról balra haladva, László Gyula testnevelő tanárt, a csapat felkészítőjét láthatjuk, tovább dr. Gál Kelemen igazgatót, a bal szélen Uzoni Imre tanárt. A harmadik helyen ülő személyhez szintén nem volt kegyes az emlékezet.

A Vándorzászló már nem kerülhetett újabb győztesek birtokába. A szellemet, melynek jelképe kívánt lenni, elsodorta a „nagy háború” és a közhatalomváltozás. De talán még megvan valahol a volt Főgimnázium ereklyéi között.

Köszönjük Szász Mihálynak, hogy a képet közlésre átengedte, s hogy a közöltek elbeszélte. Neki magának az ez évben esedékes rubindiploma átvételéhez jó egészséget kívánunk. A zászló, a Vándorzászló pedig a hosszas rejtőzködés után bontsa ki ismét a selymét, és ébresztgesse azt a szellemet, melynek ápolására ezelőtt nyolcvan esztendővel alapították.

Ü. L.

Segítség az Óceánon túlról?

„Kanada ma még eléggé kiaknázatlan, „szűz terület” az európai egyházak számára a kapcsolatteremtés terén” – ismertette az Óceánon túli helyzetet a pécsi szórványgyülekezet tagjaival *Thomas Gretchen* San José-i lelkész, tehát itt még van keresnivaló a magyarországi gyülekezeteknek is. Különben is a kanadai unitárius gyülekezetek szám- és nagyságrendileg talán legjobban a magyarországi gyülekezetekhez hasonlítanak, nem túl erősek, de lelkesek, és a kapcsolatokra nyitottak.

A Kanadában működő 44 egyházközség szerves része az egyesült államokbeli unitárius egyháznak. A lelkész San José-i gyülekezete a torontói egyházközséghez tartozik, ami a New York állambeli Unitárius Egyház felügyelete alatt működik.

Egy másik hasonlóság, amire a lelkész felhívta a figyelmünket, az, hogy ugyanúgy, akárcsak a magyarországi gyülekezetekben – sok az Erdélyből áttelepült, náluk is sok az erdélyi és a magyarországi kivándorló.

„A San José-i és a homoródszentmártoni gyülekezet testvéregyházközségek, ami az erdélyi gyülekezet számára nagy segítség – folytatja a beszélgetést Kászoni József homoródszentmártoni lelkész – az általuk összegyűjtött adományokból a visszakapott földek művelésénél nélkülözhetetlen mezőgazdasági gépeket, és egy korszerűen felszerelt egyházi épülettömböt sikerült vásárolni.”

Leon Hopper, az egyesült államokbeli Unitárius Lelkesek Egyesületének elnöke, immár másodízben jár ez évben Magyarországon, föl szeretné térképezni az itteni egyházközségek helyzetét, működését.

Leon Hopper a Washington állambeli Bellevue városban lelkész; ez az unitárius egyházközség a torockószentgyörgyi egyházközséggel ápol testvérkapcsolatot.

Beszélgetés közben fölvetődött az Egyesült Államokban, valamint a Kanadában működő unitárius egyházközségek és a magyarországi kis szórványgyülekezetek közötti testvérkapcsolat gondolata is. „A folyamat kissé hosszadalmas – figyelmeztetett *Thomas Gretchen* lelkész – hiszen ezt hosszú levelezések, egyeztetések előzik meg. A kanadai egyházak ismertetőképpen szívesen küldenek az istentiszteleteik angol szövegét, tőlünk pedig unitárius vonatkozású, a sajtóban megjelent cikkeket kérnének cserébe.”

A vendégek arról is érdeklődtek, hogy szeretnék-e egy unitárius templomot Pécsen?

A számunkra még csak álomszinten szereplő tervet nem vetették el, főleg azok után, hogy szükségességét *Vernes Valéria*, a pécsi gyerekek hitoktatója is alátámasztotta, hiszen ma a konfirmálandó ifjak és a gyerekek az ő lakásán sajátíthatják el az unitarizmus alapjait.

A kitűnő szinkrontolmácsolást dr. *Gellérd Judit*, a volt székelyudvarhelyi és homoródszentmártoni lelkész leánya, dr. *George Williams*nak, a Kaliforniai Egyetem Keleti Vallások tanszék professzorának a felesége látta el.

George Williams professzor történelmi pillanatok részese, hiszen először tartanak Pécsen, a Katolikus Teológián ilyen jellegű előadást. A Szász János szórványlelkész kíséretében hozzánk látogató Óceánon túli vendégek Pécsről továbbutaztak Polgárdi, a Balaton irányába.

Bandi András

1993: a tordai országgyűlés 425 éves jubileuma

I. rész

Török Tamás emlékének!

Bár családom a Székelyföldről származik, magam már Budapesten születtem az első világháború után, így az elemi iskolától az egyetemig bezárólag minden tanulmányomat fővárosunkban végeztem.

Nagyon szerettem a történelmet, de emlékeztem szerint – s ebben több kortársam is megerősített – soha egyetlen szót sem hallottunk történelemórákon „Tordá”-ról, vagyis a vallásszabadság gondolatának és törvénybe iktatásának magyar földön való megszületéséről. Ebben feltehetően kulcsszerepe volt az akkori Magyarország hivatalos történelmét fémjelző Hóman-Szekfű féle „Magyar Történet” c. munkának, mely szerint ugyanis, „hiába szólt az ediktum a türelemről, ha hatása olyan rövid életű volt, hogy életre kelte után néhány évvel kemény megtorlásokat hoztak vallási ügyekben. (...) Az ediktumot Szekfű rossz példát adó lázadásnak tekintette „az Istentől rendelt hatalom ellen” (...); eléggé egyértelműen elítélte és kicsinyítette jelentőségét” – amint Török Tamás „Torda” c. írásában, a *Hitelben* (1993. évi 3. sz.) kifejti.

Gondolkozzunk csak el egy kicsit: Az 1848/49-es, vagy az 1956-os forradalom és szabadságharc elhallgatása, meg nem történtenek tekintése indokolt lett volna, ill. lenne csak azért, mert utánuk – reakcióként – a megtorlás esztendei következtek?

Kétségtelen, hogy az 1986-ban megjelent 3 kötetes „Erdély története” c. munka új fejezetet nyitott az Erdéllyel kapcsolatos történelem, a kutatási eredmények, valamint az értékelések rögzítésében. De az elhallgatás bűvköréből még ez a munka sem tudott kilépni. Amikor 1987. február 12-én a Kosuth Klubban tartott eszmecsere során kifejtettük, hogy hiányoljuk az 1568-as tordai országgyűlés ismertetését, a fejezet írójától azt a választ kaptuk, hogy „az 1548-ban megszületett törvényt ítélték kiemelendőnek, mely először foglalkozott a vallási megosztottság jelenségével, s azt szentesítette.” A mű 1989-ben, ugyancsak az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent – rövidített – átdolgozása („Erdély rövid története”) pótolta az említett hiányosságot. A „Művelődés és reformáció. A vallási türelem” c. fejezetéből idézünk:

„Az 1560-as évek végére tehát Erdély vallási viszonyai igencsak szokatlan képet mutatnak: három protestáns felekezet is létezik benne, sőt a katolicizmus sem tűnt el teljesen: a csíki és háromszéki székelyek, valamint a Részek nemességének egy része mindvégig megmaradt ősei hitén. A románok többsége pedig megmaradt ortodoxnak.

Erdélyi sajátság, hogy itt a szervezett vallásüldözésre gyakorlatilag sosem került sor. A katolikus-

nak maradt öreg János király (Szapolyai János – a szerk.) egyfajta bölcs türelemmel viselkedett a hit-tételek fölött marakodó papjai iránt. György barátot nyersebb természete nagy ritkán erőszakos cselekedetekre is ragadta, s ő hozatta az utolsó, a vallási újításokat eltiltó törvényt is (1545). Az 1548-as tordai országgyűlés azonban már elismeri az evangélikusok létezését, s csak a további újításokat tilalmazza.

A két, eredetileg „bevett” felekezet közül 1556 után a katolikusok háttérbe szorulnak, közben megerősödik a kálvini, majd az antitrinitárius irányzat. Az 1568-as országgyűlésen pedig II. János (alias János Zsigmond fejedelem – a szerk.) törvényt hozat az evangélium hirdetésének és magyarázatának teljes szabadságáról, „mert az hit Istennek ajándéka”. Bár a törvény a katolikusokra nem vonatkozott, olyan, Európában páratlan szellemi szabadságot teremtett, amelyben a kolozsvári teológus-csoport (Dávid, Paleologus, Glirius) a hit legkényesebb kérdéseit is feszegethette. A nekiszabadult „újítókat” előbb maga II. János próbálta újabb törvénnyel fékezni, azután Báthori István a törvény mellé még szigorú könyvcenzúrát is életbe léptetett. A teológiai nyugtalanság csökkent, közben az uralkodó megmentette a katolicizmust – így végeredményben állandósult egy kisebbfajta csoda: egy országban, egy időben négy elismert felekezet élt egymás mellett, többé-kevésbé békésen. A görögkeleti egyházat pedig, bár nem tekintették egyenrangúnak, azért megtűrték.”

A munka idegen nyelvű fordításai külföldi reprezentálásra hivatottak. (A német kiadás „Kurze Geschichte Siebenbürgens” (1990), a francia „Histoire de la Transylvanie” (1991) címmel jelent meg, az angol kiadás sajtó alatt.) Ezt a célt szem előtt tartva viszont a szöveg megítélésünk szerint sajnos nem domborítja ki az esemény *világtörténelmi* jelentőségét.

De napjainkra társadalmi és politikai szempontból is sok mindenben túlléptünk, ideje tehát, hogy a vallásszabadság törvénybe iktatásával kapcsolatban is megváltozzék, a realitásokhoz igazodjék közgondolkodásunk. Lássuk: Hogy áll ez a kérdés?

A tordai országgyűlés: 1568. január 6–13.

A magyarországi sajtóban az utóbbi évek során 1993. január 18-án jelent meg az első cikk az 1568. évi tordai országgyűlésről „*Elsőként a világon Tordán: vallási türelem*” címmel a Magyar Nemzet hasábjain. Hankó Ildikó a nevezetes évforduló kapcsán igen szépen és tárgyilagosan ismertette az

eseményeket. Történelmi visszaemlékezését ezekkel a sorokkal zárta: „Az elmúlt héten ünnepélyes keretek között emlékeztek meg Tordán a nevezetes évfordulóról. Szolgáljon az is az évtizedeken át megtört nemzettudatunk erősítésére, hogy ez a nemzet tett tanúbizonyságot először Európában arról, hogy tud és akar együtt élni a más vallást követő testvéreivel.”

A *Népszabadság* 1993. február 24-i számában közölte a január elején küldött kéziratom alapján „A tordai országgyűlés” címmel reflexióimat, melyeket a lap egyik korábbi számában megjelent cikkhez fűztem. Írásomban annak a vágyamnak adtam kifejezést, hogy „Jó lenne, ha beleivódnék a magyar köztudatba, hogy létezik egy olyan fogalom – a türelem – amelyről unos-untalan hallhatunk a rádióban és a televízióban, olvashatunk a sajtóban (bár megélését a közéletben sajnos igen sokszor nem tapasztaljuk) – melynek törvénybe iktatásával hazánk nemcsak Európát, hanem az egész világot megelőzte, mégpedig abban a korszakban, amikor máglyán égették meg az „eretnek”-eket (pl. 1553-ban Genfben Szervét Mihály spanyol reformátort) és Franciaországban ezerszámra mészárolták le a hugenotákat, a kor francia protestánsait (Párizs, 1572. augusztusi „Szent Bertalan-éj”). S megemlékeztem azt is, hogy az erdélyi magyar köztudat az 1568. január 6-ától 13-áig tartott gyűlést nevezi „a tordai országgyűlés”-nek. Ennek a tordai országgyűlésnek a kiemelkedő voltát tanúsítja az is, hogy a múlt század végén Torda-Aranyos vármegye és Torda városa a millenniumra éppen ennek az országgyűlésnek festette meg azt a jelenetét a korszak neves festő-

művészeivel, Körösfői Kriesch Aladárral, amikor Dávid Ferenc János Zsigmond fejedelem és az erdélyi rendek jelenlétében kihirdeti a vallási türelmet és a lelkiismereti szabadságot. A törvény szövege „önmagáért beszél”, magyarázni, kommentálni tehát fölösleges lenne; idéznünk azonban – akárhányszor is – kell:

„URUNK Ó FELSÉGE MIKÉPEN ENNEK ELŐTTE VALÓ GYÜLÉSIBE ORSZÁGÁVAL KÖZÖNSÉGGEL AZ RELIGIÓ DOLGÁRÓL VÉGZÖTT, AZONKÉPEN MOSTAN ÉS EZ JELEN GYÜLÉSÉBE AZONT ERŐSÍTI, TUDNIILLIK HOGY MIDŐN HELYÖKÖN AZ PRÉDIKÁTOROK AZ EVANGÉLIUMOT PRÉDIKÁLJÁK, HIRDESSEK, KIKI AZ Ó ÉRTELME SZERÉNT ÉS AZ KÖZSÉG HA VENNI AKARJA, JÓ, HA NEM PENIG SENKI KÉNYSZERÍTÉSSEL NE KÉNYSZERÍTSE AZ Ü LELKE AZON MEG NEM NYUGODVÁN, DE OLY PRÉDIKÁTOR TARTHASSON, AZ KINEK TANÍTÁSA Ó NÉKIE TETSZIK, EZÉRT PENIG SENKI A SUPERINTENDENSEK KÖZÜL SE EGYEBEK AZ PRÉDIKÁTOROKAT MEG NE BÁNTHASSA, NE SZIDALMAZTASSÉK SENKI AZ RELIGIÓÉRT SENKITŐL, AZ ELÉBBI CONSTITUTIÓK SZERÉNT, ÉS NEM ENGEDTEK EZ SENKINEK, HOGY SENKIT FOGSÁGGAL, AVAGY HELYÉBŐL VALÓ PRIVÁLÁSSAL FENYÖGESSION AZ TANÍTÁSÉRT, MERT AZ HIT ISTENNEK AJÁNDÉKA, EZ HALLÁSBÓL LESZÖN, MELY HALLÁS ISTENNEK IGÉJE ÁLTAL VAGYON.”

Dr. Nyiredy Szabolcs

EGYHÁZKÖZSÉGEINK ÉLETÉBŐL

Pestszentlőrinc

November 26-án tartották Pestszentlőrincen az 1993. évi utolsó gyülekezeti összejövetelt. Bibliát olvasott dr. Jakab Jenő lelkész.

„Négy év Isztambulban, ötszáz éves magyar-török kapcsolat” címen tartott előadást dr. Török Attila, aki négy évig volt a magyar külkereskedelmi kirendeltség vezetője Törökországban. Az előadó Isztambul térképét is kiosztotta a gyülekezeti terem zsúfolásig megtöltő híveknek, akik feszült figyelemmel kísérték a végig szellemes élménybeszámolót és történelmi áttekintést. Sok olyan adat hangzott el, ami eddig teljesen ismeretlen volt a hallgatóság körében. Dr. Lőrincz Ernőné – konzseniális hozzászólásában – saját élményeivel járta hozzá az előadás sikeréhez. Halász István hatásos verseivel zárult a műsor.

A tortaárverés – a torta Gellértné Bencze Jolán ajándéka volt – rekorderedménnyel zárult. A konyha, Bézsényi Gyuláné vezetésével, ezúttal is remekelt. Nagy sikere volt a borsostokány vacsorának.

Egyházunk elnökségét Bencze Márton püspökhelyettes, egyházi elnök, és dr. Lőrincz Ernő főgondnokhelyettes képviselték.

Budapest

1993. december 4-ikén nagy sikerű est zajlott le a Nagy Ignác utcai gyülekezeti teremben. Egyházközségünk hívei és a vendégek a már hagyományossá vált első szombat estén Kiss Mihály hódmezővásárhelyi lelkész imája és áhítata után egy felejthetetlenül szép zeneszámot hallgattak meg: *Fellegi Ádám*, az országos híru zongoraművész és vonós kamaraegyüttese mély művészi átéléssel adta elő Mozart egyik szonátáját. Az est meghívott előadója *Lehel László*, a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat vezetője volt. Előadásában az Ökumenikus Szeretetszolgálatnak az elmúlt időszakban végzett áldozatos segélyező munkáját ismertette, és külön is többször kiemelte *Bencze Franciska* önzetlen, segítő közreműködését.

Az est jól sikerült szeretetvendégséggel zárult. A kitűnő vacsorát az egyházközség áldozatkész asszonyai (Siska Ferencné, Nagy Sándorné, Pandúr Gézané) készítették és szolgálták fel. Az egyházközség elöljárósága az est minden kedves közreműködőjének szívből jövő köszönetét fejezi ki az önzetlen munkájáért.

Hódmezővásárhely

November 19-én, vasárnap a hódmezővásárhelyi egyházközségben emlékünnepeket tartottak Dávid Ferenc halálának évfordulójára. Az istentiszteleten Göncz Mihály győri lelkész szolgált, akit betegsége után örömmel üdvözölhettünk ismét a szószéken. Az istentisztelet után megható ünnepség következett: az egyházközség 16 gyermeke komoly, szépen megrendezett műsort adott elő. Színdarab, versek és a zeneiskolások segítségével kamarazene örvendtetett meg bennünket, jelenlevőket. Megható volt látni, hogy a gyerekek milyen örömmel teljesítették a rájuk bízott feladatot. A sok-sok órai betanításért Kis Mihály lelkészen kívül dicséret illeti még feleségét, Kis Tündét is.

A szép és megható megemlékezésen részt vett Bencze Franciska, a BUE Szociális Bizottságának vezetője, ifj. Bencze Márton és Schmidt Gábor, a MUE Gazdasági Bizottságának tagjai.

Győri konfirmálás: 1993. március 14.
Göncz Mihály lelkész, Péter Angéla és Izsák István konfirmálók.

IFJÚSÁGI ROVAT

Gondolatok

Ilyentájt, mikor az élesztendő az újba fordul, gondolatok és fogadalmak törnek ránk. Mit kellene másként vagy csupán jobban csinálni? Ez olyan kérdés, amit mindenkinek magának kell megválaszolnia. De nem is igazán a válaszról van itt szó. Tennünk kell valamit azért, hogy mindenki úgy élhessen, hogy ne kelljen nélkülöznie, szenvednie. Hiszen csak egy kicsi kell ahhoz, hogy jó legyen nemcsak magunknak, hanem másoknak is.

Mikor az áldott ünnepek békés melege vesz körül bennünket, akkor is gondolnunk kell a hajléktalan vagy beteg emberekre, az árva és magányos gyermekekre, és azokra, akik a háború poklában szenvednek. Szeretnünk kell egymást, hiszen az isteni parancsolatban is ez áll: „Szeresd a te felebarátodat, mint tenmagadat!” Úgy kell néznünk a másokra, mintha önmagunkat látnánk benne, nem szabad önzőnek lennünk. Mert vannak olyan emberek is, akik dúskálnak a földi javakban, de szegények lelkiükben, és nem jönnek rá arra, hogy vagyunk jóra, hasznosra is fordíthatnák. Hiába van meg mindenük, mindig többet és többet akarnak saját maguknak, nem törődnek senki mással. Néha azonban ezek az emberek is megszelídülnek, belátják, hogy így nem lehet gondolkodni, adakozóbbak lesznek. Mert mindenki – hacsak a lelke legeslegmélyén is, de – jó, van benne segíteni vágyás, jóindulat és ha valamilyen rendkívüli esemény történik, mindjárt felszínre tör a jóság. És ha mindannyian – akár csak egyszer egy évben, újként – egyre gondolunk, a Szeretetre, talán marad valami belőle, valami tetterő, amivel könnyebb lesz segítenünk.

És erre az új, 1994-es esztendőre pedig kívánok boldog új évet, és remélem, hogy ebben az évben minden jobb lesz – legalábbis egy kicsit.

Perel Orsolya

Adventtől karácsonyig

Vasárnapi iskolánk gyermekeivel igazi belső várakozással készültünk a karácsonyra. Ebben az évben először advent első vasárnapján a hitoktatás óráját meghosszabbítva adventi koszorú készítésének titkait sajátítottuk el. Minden gyermek saját fantáziájával gazdagította a maga koszorúját, amelyet családjának hazavitt. Az adventi vasárnapokon a lelki felkészüléshez nagy unitárius elődünk, Balázs Ferenc Közérthető evangéliumát olvastuk együtt, amely sokat segít ifjúságunknak az evangéliumok unitárius szellemű értelmezésében.

A december 19-ei gyermekkarácsonyi ünnepségre ebben az évben verssel, énekkel készültünk, míg a hagyományosan hatalmas fát ifjaink díszítették fel.

A karácsonyfa előtt először keresztelőt láthattunk, ezt Miklósi-Vári Judit tanárnő veresegyházi iskolai tanítványa vendégszereplése követte. Dickens Karácsonyi ének c. művét adták elő. Mindezekhez hangulatos háttérrel nyújtott a Zagoni Sándor által készített szép betlehem.

Ezután a versek, énekek hosszú sora következett, majd kigyulladtak a gyertyák, s minden apró és nagy gyermek átvehette a várva várt ajándékot: egy piros csomagot és egy-egy kifestőkönyvet.

Muszka Ibolya

Göncz Mihályné Kecseti Jolán

F. év szeptember 29-én, Kolozsvárott, életének 83., házasságának 66. évében hosszú, de türelemmel viselt betegség után csendes elhunyt Göncz Mihályné szül. Kecseti Jolán. Az elhunytban édesanyját gyászolja Göncz Mihály, a győri egyházközség lelkésze.

„Élete a szeretet és önfeláldozás példaképe volt. Mi, akiket annyira szeretett, nem feledjük el soha. Az anyák nem halnak meg.” Emléke legyen áldott.

Temetése 1993. október 2-án szombaton 13 órakor volt az unitárius egyház szertartása szerint a Házsongárdi temető nagykápolnájából.

Az egyházi szertartást Benedek Sándor, a kolozsvári 2-es egyházközség lelkésze végezte.

Dr. Ferenczi Endre

Dr. Ferenczi Endre főorvos 83 éves korában 1993. november 16-ikán elhunyt, és december 1-jén helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben.

Temetésén az egyházi szertartást dr. Jakab Jenő lelkész – egykori diáktársa – végezte. Az elhunyt a kolozsvári unitárius kollégiumban érettségizett, majd a szegedi Orvostudományi Egyetemet végezte el, és talán a legszébb, egyben a legnehezebb szakot választotta. Tisztiorvos lett. A háborús évek alatt Székelykeresztúron, majd a Felvidéken szolgált. A háború után Budapestre került tisztiorvosnak, majd a KÖJÁL megszervezése után ott dolgozott, és mint annak igazgatóhelyettese vonult nyugdíjba. Szinte hihetetlen munkabírása volt, és ezzel sikerült megmenteni a fővárost a járványveszélytől olyan időben, amikor se a villany, se a vízvezeték nem működött, és kifosztott gyógyszertárak mellett kellett Budapest egészségére vigyázni. Aggódo szeretettel végezte a nehéz körülmények között felelős munkáját. Profétai lélek volt: „igazságot cselekedett, szeretete az irgalmasságot, és alázatosan járt Isten előtt.”

A család gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Komlós Béláné Szokolay Réka

Kislány korától üde színfoltja volt versmondásával a gyülekezeti ünnepeinknek. Talán édesanyjától – Tompa Márta tanárnőtől – örökölte tehetségét, felnőttként, immár asszonyként is aktív tagja volt az egyháznak, leányegyletnek és nőszövetségnek.

Az utóbbi években súlyos betegsége miatt nem jöhetett közénk, de mindvégig féltő szeretettel figyelte egyházunk sorsát. Férje gondos ápolása enyhítette szenvedéseit. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Szettler István 3 és fél hónapos
Máté József 79 éves

Hargitai Valdemárné
sz. Kozma Rozália 74 éves

Egyedi Tiborné
sz. Friedmann Olga 84 éves

Isten adjon csendes pihenést eltávozott testvéreinknek az anyaföld ölében, lelküknek üdvösséget, a hátramaradott gyászolóknak pedig vigasztalást.

Felhívás!

Az Unitárius Alapítvány kuratóriuma pályázatot hirdet, régi egyházzenei hangzóanyag készítésére.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

- a felvenni kívánt hanganyag eredetét és szerzőjét,
- a hanghordozó fajtáját,
- a megvalósítással kapcsolatos rövid tömör költségvetést.

A pályázat díja 50 000,- Ft. Bonyújtási határideje 1994. január 31.

az Unitárius Alapítvány
Kuratóriuma

HELYESBÍTÉS

Legutóbbi számunkban elírás történt dr. Sztankóczy Zoltán cikkében. A 6. oldal, 2. hasáb, alulról 13. sorában, helyesen írva: Szabadító.

Felhívás

Kedves Olvasóink!

Örömmel tájékoztatjuk Önöket, hogy terveink szerint 1994. évtől egyházi lapunk havonta fog megjelenni. Ezzel egyidőben megszüntetjük a HELIR-rel, mint lapterjesztővel kötött szerződésünket, és az Unitárius Életet saját, egyházi terjesztésben juttatjuk el olvasóinkhoz. Éppen ezért nyomatékosan kérjük mindnyájukat, hogy akik postai úton, vagy átutalással fizettek elő lapunkra, ezt időben mondják le.

Az előfizetéseket ezentúl egyházi központunkhoz és egyházközségeinkhez „UNITÁRIUS ÉLET” jeligére kell eljuttatni. A számonkénti ár ez után sem változik, azaz 30,- Ft/lap, az egyéves előfizetésben 360,- Ft-ot jelent.

Az Unitárius Életre elő lehet fizetni a lelkészi hivatalokban is. Reményeink szerint így pontosabban tudjuk majd követni a befizetéseket, a címváltozásokat.

Külföldi olvasóink szokásos évi támogatásukat változtatlanul a már megadott egyházi valutaszámlára, vagy személyesen forintban fizethetik be.

Megértésüket, közreműködésüket előre is köszönjük.

A Szerkesztőség

A Szerkesztőség tájékoztatása:
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős kiadó:
Bencze Márton
egyházi elnök

Főszerkesztő:
Orbókné Szent-Iványi Ilona

Szerkesztők:
Bencze Franciska, Gálffy Gábor,
Muszka Ibolya

Szerkesztőségi titkár:
Sándor Gy. Máttyás

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V. Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 111-2801
Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.
Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkészi irodákban,
vagy egyházi csékkben, Unitárius Élet jeligével.
Évi előfizetési díj: 360,- Ft.
Egyes szám ára 30,- Ft.
Megjelenik havonta

Index: 25 842

Készült a Cerberus Kft. gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 132-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272